

УДК 33.332.142.4

Скупейко В. В.

Львівський університет бізнесу та права

ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА МЕЗО- І МАКРОРІВНІ

Досліджено функціональні зв'язки, що виникають між суб'єктами господарювання в конкурентному середовищі. Здійснено поділ конкурентного середовища на мезорівень та макрорівень. Окреслено стратегічні завдання з розвитку конкурентного середовища сільськогосподарських підприємств. Зазначено, що стратегічним завданням розвитку конкурентного середовища на окремо взятій території є ефективне використання ресурсів залежно від наявних взаємозв'язків та регуляторів. Обґрунтовано фактори, від яких залежить рівень конкурентоспроможності підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, мезорівень конкурентоспроможності, макрорівень конкурентоспроможності, конкурентна продукція, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність та ринкове економічне середовище є взаємопов'язаними елементами економічної системи, які формують збалансовані механізми господарських відносин з урахуванням соціально-економічних інтересів суб'єктів господарювання, ступеня ринкової рівноваги, територіального розміщення. Водночас територіальне розміщення має залежність від інфраструктурних зв'язків, наявного економічного ресурсу ринкової системи та соціально-економічної системи у поєднанні з рівнем виробничих комплексів у цілому та сільськогосподарських підприємств (далі – СГП) зокрема, які наділені відповідними ресурсами.

Розглядаючи ринок у глобальному вимірі, у т. ч. глобальний сільськогосподарський ринок, необхідно зазначити, що соціально-економічна система визначає процес його формування на засадах адміністративно-організаційних відносин між апаратом управління, суб'єктом господарювання та кінцевими споживачами у процесі реалізації пропозиції на товари/послуги та стимулювання на них попиту. Отже, апарат управління, суб'єкт господарювання та кінцеві споживачі стають учасниками інфраструктури сформованого конкурентного середовища, формуючи водночас механізми впливу на наявну ресурсну базу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики щодо формування і розвитку конкурентоспроможності займалися такі вчені, як Г. Азоев [1], О. Герман [2], Р. Фатхутдінов [3], С. Лихолат [4] та А. Воронкова [5], які у своїх працях розглядали конкуренцію як стратегічний елемент у діяльності суб'єктів господарювання. Такі дослідники, як М. Аліман [6], Н. Міценко [7] та Л. Антоноук [8] приділяли особливу увагу механізмам формування конкурентоспроможності. Велике значення мають також дослідження оцінки конкурентоспроможності підприємств. Так, О. Трут [9], В. Павлова [10], К. Прохоренко [11], В. Реутов [12], В. Сідун [13; 14] та інші вчені-економісти у своїх працях дослідили критерії та методи оцінки конкурентоспроможності підприємств. Методологічні та теоретичні підходи до аналізу конкурентоспроможності розробили такі вчені, як М. Портер [15], О. Білорус та Ю. Мацейко [16], Я. Жаліло та Я. Базилюк [17], Р. Лупак [18] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри вагомий масив досліджень невирішеним залишається питання реалізації конкурентної продукції, яка повинна усувати можливі суперечності між покупцями та продавцями для збалансування конкурентного ринку СГП, націлених на інтеграцію в європейський економічний простір.

Мета статті полягає у дослідженні функціональних зв'язків між суб'єктами господарювання в конкурентному середовищі для виробництва та реалізації конкурентних товарів/послуг, які б у повному обсязі забезпечували соціально-економічні потреби кінцевого споживача на тих чи інших ринках, ураховували специфіку товаровиробника та стратегічні цілі ефективного конкурентного середовища в регіональному розрізі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи конкурентне середовище СГП, виникає необхідність його поділу на рівні з урахуванням регіональної соціально-економічної системи та її динамічності, а саме [20]:

- мезоекономічний рівень, що обмежений внутрішньорегіональними зв'язками та забезпечує соціально-економічний захист кінцевого споживача;

- макроекономічний рівень, що відображає наявну ринкову інфраструктуру в межах держави. На цьому рівні виникає потреба в системних взаємозв'язках та у визначенні структури конкуренції з урахуванням ресурсного потенціалу ринку і можливостей реалізації стратегічних цілей.

Зазначений поділ на рівні покликаний відтворити динамічний матеріально-уречевлений процес конкурентного середовища, який наділений якісними та кількісними показниками наявних ресурсів шляхом їх переміщення від виробника до кінцевого споживача, а також з урахуванням вартості створюваних товарів/послуг та їх кінцевої ціни. Розуміння процесу руху наявних ресурсів сприяє посиленню конкурентного становища суб'єкта господарювання не лише в період виробництва, а й у період кінцевої реалізації товарів/послуг, що дає можливість визначити фактори впливу на виробництво сільськогосподарських товарів/послуг та їх використання кінцевим споживачем. Необхідно зазначити, що відсутність ефективного конкурентного середовища призводить до зростання соціально-економічної незбалансованості та залежності від процесу інфляції. Таку негативну тенденцію можна регулювати шляхом розрахунку вартості «споживчого кошика».

Необхідно зазначити, що в умовах глобалізаційних процесів першочерговими є питання наявного динамічного інформаційного простору щодо руху ресурсів (у т. ч. трудових), що становить підґрунтя для визначення регіональної конкурентоспроможності, яка на рівні СГП забезпечується рухом ресурсів у поєднанні з дієвими методами їх забезпечення, просуванням та формуванням гарантій щодо кінцевого споживача.

Отже, у процесі моделювання конкурентного середовища необхідно націлюватися на демонополізацію сільськогосподарського виробництва

як механізму рівноваги міжгалузевих зв'язків та регіональних товарно-грошових процесів, яку можна досягти за наявності на ринку товарів/послуг-аналогів.

Конкурентне середовище характеризується, перш за все, рівнем задоволення кінцевого споживача від соціально-економічної орієнтованості суб'єктів господарювання, а також: рівнем розвитку ринкової інфраструктури; рівнем наявних природних ресурсів і можливістю здійснювати товарний обмін; розміром інвестиційних надходжень; рівнем монополізації та наявними механізмами його регулювання з боку держави; рівнем матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання тощо, які, своєю чергою, мають пряму залежність від особливостей регіону, в якому знаходиться таке середовище (наприклад, географічне розміщення, історичні аспекти, демографічні особливості) та наявних зв'язків із зовнішніми ринками, де особливе місце посідає націленість на формування міжнародних економічних зв'язків.

Отже, стратегічним завданням конкурентного середовища на окремо взятій території є ефективне використання наявних ресурсів залежно від наявних взаємозв'язків та регуляторів, що зможуть організувати безперебійний ланцюг від виробника до кінцевого споживача з одночасним обмеженням впливу функцій органів державного управління до рівня підтримуючої (наприклад, налагодження ринкової інфраструктури) та компенсаційної (наприклад, запровадження антимонопольних заходів) функцій.

Водночас, досліджуючи взаємозв'язки стратегічних та тактичних цілей конкурентного середовища, необхідно виділити рівні таких цілей. Так, на початковому рівні найбільш вагомими є ступінь саморегуляції суб'єкта господарювання, максимізація економічної самостійності, оптимізація наявного господарського комплексу. Даний рівень передувє розвитку інфраструктурних зв'язків, організації товарно-грошових потоків, розумінню необхідності соціально-економічного захисту, розбудові наявного господарського комплексу. Для подальшої можливості реалізації зазначених цілей на наступному рівні необхідні наявність приватної підприємницької діяльності, демонополізація підприємницької діяльності та можливість створення зовнішніх економічних зв'язків. На останньому рівні [21]:

- формується забезпечення: законодавчо-нормативне, управлінське, інформаційне, ресурсне. Найбільш вагомими заходами з боку держави є впровадження фіскальної політики на тлі інфляційних процесів, визначення рівня відсоткової ставки на кредитування та грошовий обіг, обмеження цін тощо;

- налагоджується баланс між наявними ресурсами та грошовими доходами кінцевого споживача. Водночас така державна політика призводить до зміни купівельної спроможності кінцевого споживача та зменшення реальних доходів;

- розробляються механізми адміністративно-економічного стимулювання обсягів виробництва;

- розробляються методи соціально-економічного захисту кінцевого споживача та формування громадської думки з урахуванням індексації рівня життя населення та враховуючи потреби найменш захищених верств населення шляхом установалення балансу між товарними й грошовими потоками. Державна індексація цін знаходиться в основі розрахунку мінімальної заробітної плати та у формуванні «споживчого кошика» і водночас

сприяє зростанню виробництва товарів/послуг до рівня наявного попиту на них, а також зростанню інфляції за рахунок підвищення цін, знецінення грошової маси;

- створюються пріоритетні напрями формування механізмів економічної орієнтації підприємницьких ініціатив. Необхідно зазначити, що такий баланс досягається шляхом конкуренції на рівні як виробників, так і споживачів. Такий баланс між наявним розривом товарної маси і доходами населення вирішує взаємопов'язані цілі, такі як збільшення конкурентної товарної пропозиції та зменшення грошових доходів населення.

Структура витрат населення є залежною від вартості витрат на житлово-комунальні послуги, товарів першої необхідності, які забезпечуються СГП, та нетоварних витрат. Тобто товарно-грошовий баланс у конкурентному середовищі досягається шляхом регулювання роздрібних цін відповідно до розміру витрат та структури споживчих розходів і, як наслідок, пріоритетності покупок серед населення, особливо продовольчої групи. Відсутність балансу між зазначеними позиціями сприяє зростанню роздрібних цін та є критичним для найменш захищених верств населення. Відповідно, така ситуація потребує втручання державних органів управління в напрямі стабілізації роздрібних цін на товари першої необхідності.

Звідси, в умовах формування конкурентного середовища СГП є необхідним застосування важелів економічного та адміністративного регулювання товарних потоків у межах внутрішньорегіональної системи соціально-економічного захисту населення для подальшого застосування прогнозних та аналітичних розрахунків щодо використання територіальних товарно-грошових потоків на засадах наявного методологічного та інформаційного масиву в конкурентному середовищі у цілому та СГП зокрема.

Конкурентне середовище СГП шляхом створення гарантій щодо ефективного перерозподілу сільськогосподарських товарів/послуг створює необхідний рівень соціальної ефективності суспільного виробництва та наповнює державний бюджет шляхом, наприклад, надходження податків.

Необхідно зазначити, що даний процес має й зворотну сторону. Розмір сплачених податків є елементом витрат кінцевого споживача та покриває виробничі затрати, податки торговельних підприємств, витрати обігу. Водночас наявна система оподаткування окреслює межі економічних інтересів як кінцевого споживача, так і суб'єктів господарювання на засадах діючих економічних законів та з позицій зростання надходжень від монопольних підприємств.

Зменшення надлишкових запасів готової продукції є вагомою ситуацією для СГП, що, своєю чергою, відкриває додаткові можливості для даного виду підприємств шляхом створення виробництва із завершеним технологічним циклом. Така спеціалізація СГП сприяє посиленню конкурентного становища на ринку, зростанню продуктивності праці, створенню нових робочих місць, зменшенню операційних витрат.

Отже, на мезо- та макrorівнях господарювання СГП відбувається сегментація споживчого ринку, формується конкурентне середовище, відбувається економічне зростання [19]. Такий процес характеризується показниками конкурентоспроможності, які формуються під впливом економічних, політичних, законодавчих, демографічних, природньо-географічних, інноваційних, вироб-

ничо-технологічних, ментальних факторів. Дані фактори є чітко систематизовані та наділені вимірюваними показниками конкурентоспроможності, визначення їх ефективності з чіткою ієрархічною побудовою залежно від наявних зв'язків у конкурентному середовищі.

Необхідно підкреслити, що конкурентоспроможність товарів/послуг забезпечується конкурентними СГП, унаслідок чого виникає необхідність розроблення конкурентоспроможної стратегії зростання як результату ефективної діяльності СГП із застосуванням певних форм зв'язку, що залежать від інтенсивності впливу конкурентних сторін на конкурентне середовище, а саме:

- прямого одностороннього зв'язку, що виникає внаслідок взаємодії підприємств і під впливом органів державного управління та наявних галузевих державних інститутів;

- прямого двостороннього зв'язку між конкурентними полями;

- опосередкованого двостороннього зв'язку що формується під впливом факторів (політичних, ментальних, демографічних).

Таким чином, мезосередовище визначає умови господарювання та передумови ефективності окремо взятого підприємства в межах регіону шляхом прямого впливу на інтенсивність діяльності, швидкість оборотності коштів і, як наслідок, фінансові результати. При цьому відбувається опосередкований вплив на формування купівельної спроможності населення [20, с. 131].

Макросередовище, своєю чергою, сприяє формуванню балансу ринкової системи в межах держави, забезпечуючи фінансово-економічну безпеку СГП через призму соціально-психологічних факторів, таких як, наприклад, ступінь задоволення соціально-економічних потреб кінцевого споживача [20, с. 145].

Отже, залежність конкурентного середовища від прямих та опосередкованих факторів, недостатній рівень конкурентного середовища та його невизначеність щодо інформаційних складників, наявність факторів комплексності конкурентного середовища сприяють інтенсивності взаємозв'язків конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та формують стійкий рівень взаємозв'язків об'єктів конкурентоспроможності під дією конкурентного середовища шляхом реалізації економічних інтересів кінцевих споживачів та суб'єктів пропозиції товарів/послуг для подальшого впливу на кон'юнктуру ринку на окремі товари/послуги,

а також розширення асортиментної лінії, цінової структури залежно від соціально-економічних інтересів споживачів.

Висновки. Провівши дослідження, можна зробити висновок, що систему конкурентоспроможності можна назвати функціональною за наявності та використання переваг окремими суб'єктами господарювання з певним фінансовим економічним ефектом, який стимулює до подальшого розвитку та посилення конкурентного становища підприємства-конкурента. Як наслідок, конкурентоспроможність стає ключовим елементом соціально-економічного розвитку конкурентного ринку та в подальшому соціально-економічної безпеки споживачів. Водночас є результатом боротьби між СГП та боротьби за кінцевого споживача шляхом мінімізації витрат і досягнення економічного ефекту споживання, формування достатнього «споживчого кошика» та досягнення соціального ефекту споживання і в подальшому впливає на розвиток товарної пропозиції та товарного попиту.

Проте циклічність економічних процесів у процесі провадження господарської діяльності в конкурентному середовищі та динамічність економічної боротьби за сегменти цього середовища в діяльності СГП супроводжуються зростанням кількості кінцевих споживачів, зростанням обсягу реалізації товарів/послуг, а також фінансових результатів шляхом перерозподілу прибутку, розвитку ресурсного потенціалу і, як наслідок, циклічного зростання конкурентоспроможності.

Загалом розвиток конкурентного середовища необхідно розглядати за наявності взаємозв'язків між мезо- та макрорівнями, водночас розвиваючи власну націленість на охоплення додаткового сегменту конкурентного середовища та посилення стійкості підприємства із застосуванням взаємозумовлених та взаємозалежних процесів визначення ефективності системи забезпечення конкурентоспроможності і подальшого забезпечення стійкого розвитку економіки держави у цілому та СГП зокрема.

У подальших дослідженнях необхідно розглядати конкурентоспроможність СГП у загальній системі формування, забезпечення та використання конкурентних переваг через призму цільового призначення програми стратегічного розвитку щодо досягнення високого конкурентного становища та посилення господарсько-фінансового ефекту діяльності сільськогосподарського підприємства.

Список використаних джерел:

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. – 280 с.
2. Герман О.М. Стратегічна маркетингова спрямованість як складова забезпечення довгострокової конкурентоспроможності торговельного підприємства / О.М. Герман // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6(60). – С. 72–77.
3. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
4. Лихолат С.М. Монополізм та конкуренція як форми прояву інфраструктури ринку / С.М. Лихолат // Вісник ЛКА. Економіка. – 2005. – Вип. 19. – С. 203–207.
5. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : [монографія] / А.Э. Воронкова. – Луганск : ВГУ, 2000. – 315 с.
6. Аліман М. Шляхи забезпечення конкурентоспроможності споживчої кооперації / М. Аліман // Проблеми розвитку споживчої кооперації України в ринковому середовищі. Ч. 2. – Львів, 1998. – С. 3–6.
7. Міценко Н.Г. Диагностика функционирования экономического механизма торговельного підприємства / Н.Г. Міценко // Вісник ЛКА. Серія економічна. – 2007. – Вип. 19. – С. 197–203.
8. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : [монографія] / Л.Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 275 с.
9. Трут О.О. Аналіз та оцінка конкурентоспроможності підприємства / О.О. Трут // Вісник ЛКА. Серія економічна. – 2001. – Вип. 8. – С. 80–82.
10. Павлова В.А. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та стратегія забезпечення : [монографія] / В.А. Павлова. – Д. : ДУЕП, 2006. – 276 с.

11. Прохоренко К.М. Результати оцінки рейтингів конкуренто-спроможності монопродукції / К.М. Прохоренко, О.М. Германович // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2003. – С. 176–181.
12. Реутов В.Є. Конкурентоздатність підприємства: критерії, показники і методики оцінювання / В.Є. Реутов // Економіка та держава. – 2006. – № 5. – С. 65–67.
13. Сідун В.А. Критерії оцінки конкурентоспроможності торговельного підприємства / В.А. Сідун, Ю.І. Тупчий // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – Вип. 199. – Т. 3. – С. 794–798.
14. Сідун В.А. Система показників оцінки конкурентоспроможності підприємств роздрібною торгівлі / В.А. Сідун, Ю.І. Тупчий // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2005. – Вип. 1. – С. 196–204.
15. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. под ред. В.Д. Щетинина. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
16. Білорус О. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі / О. Білорус, Ю. Мацейко // Економічний часопис ХХІ. – 2002. – № 9. – С. 12–16.
17. Жаліло Я.А., Базилук Я.Б. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилук ; за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.
18. Лупак Р.Л. Організаційно-економічні рівні та система взаємозв'язків конкурентоспроможності / Р.Л. Лупак // Матеріали доповідей II Міжнародної студентсько-аспірантської науково-практичної конференції «Стратегія зростання конкурентоспроможності в умовах глобалізації» (Львів, 19–20 травня 2007 р.). – Львів : Львівський інститут МАУП, 2008. – С. 330–335.
19. Гельвановский М.И. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях / М.И. Гельвановский, В.М. Жуковская, И.Н. Трофимова // Российский экономический журнал. – 1998. – № 3. – С. 67–78.
20. Калина А.В. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- макроуровень) : [учеб. пособ.] / А.В. Калина. – К. : МАУП, 1998. – 266 с.
21. Економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності торговельного підприємства : [монографія] / Я.Д. Качмарик [та ін.]. – Львів : Піраміда, 2012. – 208 с.

Скупейко В. В.

Львовский университет бизнеса и права

ИССЛЕДОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СВЯЗЕЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НА МЕЗО- И МАКРОУРОВНЕ

Резюме

Исследованы функциональные связи, которые возникают между субъектами ведения хозяйства в конкурентной среде. Осуществлено разделение конкурентной среды на мезо- и макроуровни. Очерчено стратегическое задание конкурентной среды сельскохозяйственных предприятий. Отмечено, что стратегическим заданием конкурентной среды на отдельно взятой территории является эффективное использование имеющихся ресурсов в зависимости от существующих взаимосвязей и регуляторов. Обоснованы факторы, от которых зависит уровень конкурентоспособности предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, мезоуровень конкурентоспособности, макроуровень конкурентоспособности, конкурентная продукция, сельскохозяйственные предприятия.

Skupeyko V. V.

Lviv University of Business and Law

THE RESEARCH ON FUNCTIONAL RELATIONS THAT OCCUR IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT AT MESO- AND MACRO LEVELS

Summary

The paper studies functional relations between business entities in a competitive environment. The paper also outlines two levels of the competitive environment: mesoeconomic and macroeconomic. The paper determines a strategic objective for the competitive environment of agricultural firms. That is, the most effective use of available resources at a specified area, based on existing relations and regulators. Besides, the research describes and explains the factors (both direct and indirect), which impact the competitiveness of firms.

Key words: competitiveness, meso level, macro level, competitive product, agricultural firms.